ALBUM

J. BOŃCZY

132462 M.N.

10.-0

III MM 1767

ALBUM OBRAZÓW

JULJANA BOŃCZY-TOMASZEWSKIEGO.

WARSZAWA, 1912 R.

Nr. inw. 2046.

Artysta Malarz Juljan Bończa—Tomaszewski w swojej pracowni

J. BOŃCZA-TOMASZEWSKI.

Trudno sobie wyobrazić straszniejszej rozpaczy, nad tę która owłada duszą malarza szczerze rozkochanego w swej sztuce w chwili gdy fatalizm losu pozbawia go wzroku, pozostawiając równocześnie pełnię sił intelektualnych i żywotnych i to przeświadczenie że dzieł które mają być wymarzoną koroną jego twórczości nie będzie już w stanie wykonać.

Ten straszny cios dotknął J. Bończę—Tomaszewskiego, członka Cesarskiej akademji w Petersburgu, byłego ucznia rektora tejże akademji Teodora Bruniego, oraz weneckiego mistrza Dusi'ego.

Przybył on przed laty, aby wypocząć na „lazurowych brzegach", i zaczerpnąć dla swej palety „słonecznych blasków" południa; a pociągnięty urokiem Nizzy, opóźniał z dnia na dzień swój wyjazd, w końcu osiadł w niej na stałe. I odtąd ten polski artysta, łączący w sobie szczerość uczuć, z ogniem zapożyczonym od mistrzów weneckich, nieopuszcza już więcej swej pięknej pracowni przy ulicy Cafarellego, zrzadka tylko robiąc przelotne wycieczki do stolicy piękna i sztuki jakim jest od wieków Paryż, któremu zresztą i Bończa zawdzięczał pierwsze swe laury.

Juljan Bończa—Tomaszewski ur. 1836 r. w Petersburgu. Zamiłowany od wczesnej młodości w sztuce, pierwiastkowo kształci się w Rossji, gdzie doskonali się w swym zawodzie. W wieku, gdy tylu artystów szuka zaledwie swej drogi, on staje się słynnym malując obraz „Pluton i Prozerpina". Za pracę tę akademja przyznaje mu mały srebrny medal. W obrazie tym widnieją już rzadkie przymioty artysty, który szybko rozszerzając skalę swej twórczości, miał się stać w przyszłości znakomitym malarzem: historycznym, rodzajowym, a równocześnie portrecistą i pejzażystą.

W rok po „Plutonie i Prozerpinie" t. j. 1860 r. tworzy „Judasza rzucającego pieniądze otrzymane za zdradę" i zdobywa nim wielki srebrny medal. Dzieło to ujawnia już mistrzostwo późniejszego twórcy „Iwana Groźnego", posiada bowiem skończoną technikę i zdecydowaną indywidualność.

W następnym roku, otrzymuje medal złoty za kapitalnego w rysunku i z przedziwną finezją odczutego „Chrystusa wśród uczonych". Jako laureat petersburskiej akademji, ma przed sobą otwarty szeroki świat sztuki, — podąża więc do Włoch, dla dalszej nad sobą pracy. W czasie krótkiego naówczas pobytu w Italji, ma możność uczestniczenia w zdobyciu Gaety zkąd udaje się następnie do Paryża.

Tu w dzielnicy Montmartre, przy ulicy „des Martyrs" zakłada pracownię. Prześliczny obrazek, pełen wdzięku: „Rzymianka w kąpieli" wprowadza go do „Salonu" w „Palais de l'Industrie", lecz dopiero wspaniale pojęty, a szeroko traktowany „Hipolit syn Tezeusza" zapewnia Bończy miejsce wśród znakomitych malarzy historycznych, a że talent jego jest niezwykle różnostronny i silny w rok po tem tworzy „Wenerę z Amorem" obraz pełen wdzięku i uroku.

Następuje okres żywotnej i gorączkowej działalności.... obrazy rodzą się jeden po drugim—powstają wtedy: „Składanie ofiary Penatom", „Wjazd Ludwika XI do Paryża", „Arja Marcella" i ukazują się w aureoli wielkiego uznania w „Salonach" dorocznych. Należy jeszcze wymienić „Rosę", czarowną alegorję pełną wiosennego nastroju, „Ewę" w całym blasku piękności kobiecej, „Świętoszka", oraz „Karnawał w Petersburgu" z charakterystyczną szarością pochmurnego nieba.

Wreszcie ukazuje się „Piotr Wielki w Paryżu 1717 r." osnuty na tle wyrazów które car wygłosił zwiedzając Sorbonę przed pomnikiem Richelieu'go: „Wielki człowieku, gdybyś żył oddałbym połowę mego królestwa, aby nauczyć się od Ciebie, panować nad drugą". Ten obraz, z tłumem nadzwyczaj plastycznych figur, tworzy piękną i drgającą życiem kartę historji.

„Wyklęcie Napoleona w 1810 r." natchnęło Bończę do stworzenia obrazu uderzającego realizmem i głębią treści wewnętrznej — „Rusałki" czyli „Nocne marzenie" uplastyczniają poetyczną legendę: oto, u brzegów wielkiego jeziora, otoczonego jodłami, unoszą się ku światłu księżyca białe widma — są to dusze zakochanych; ofiary miłości rzuciły się z rozpaczy w tonie jeziora. Niby niewyraźne cienie z poematu Baudelaire'a, okazują się one w falujących oparach, a z oddali zdają się rozchodzić w ciemnościach nocy jęki tych licznych ofiar Don Jouana.

Lecz najdoskonalszem bez zaprzeczenia, mistrzowskiem dziełem jest, „Iwan Groźny przyjmujący bojarów i duchowieństwo": właściwy rozkład światła, gwałtowny lub uniżony wyraz twarzy, walory zestawionych tonów, ugrupowanie, wreszcie przeciwstawienie kontrastowe, czynią z tego dziejowego fragmentu, utwór usprawiedliwiający najzupełniej rozgłos zdobyty przez artystę.

Cóż jeszcze wymienić? Oto „Modelka w plain'air'ze" owiana światłem przezroczystem, i przejrzystą atmosferą powietrza—oto „Poranek jesienny" tak subtelnie odczuty, a dalej „Młoda dziewczyna z psami" pełna wdzięku, „Bachantka i Amor", studjum „Żyda", stanowiące charakterem wyrazu, artystyczny kontrast z „Kąpiącemi się kobietami".

Wymieńmy jeszcze „Portret pani Bończa—Tomaszewskiej", tak delikatny i z taką finezją wykonany że daje złudzenie pastelu, wreszcie „Autoportret" artysty, o męskiej sile wyrazu.

Niestety album to nie jest kompletne, brak w niem niektórych wielce cennych utworów — brak „Arji Marcelli", o treści zaczerpniętej z powieści Teofila Gauthier, — wystawionej początkowo w Paryżu, następnie w Lille, i tamże sprzedanej, brak „Młodej Normandki", „Lichwiarza" — znajdującego się w Moskwie i tylu innych.

Nie możemy się powstrzymać od wyrażenia wdzięczności p. Bończy za wytworzenie ze swych prac tak pięknej całości, za album, w którem każda stronnica zasługuje na szczególną uwagę i daje nam sposobność podziwiania potężnego talentu artysty, zwycięzko pokonywającego trudności techniczne, rozwijającego przepych i bogactwo tematów i posiadającego w swej organizacji twórczej wszystkie cechy rzeczywistego mistrza.

Warszawa.

H. PIĄTKOWSKI.

N° 1

N° 2

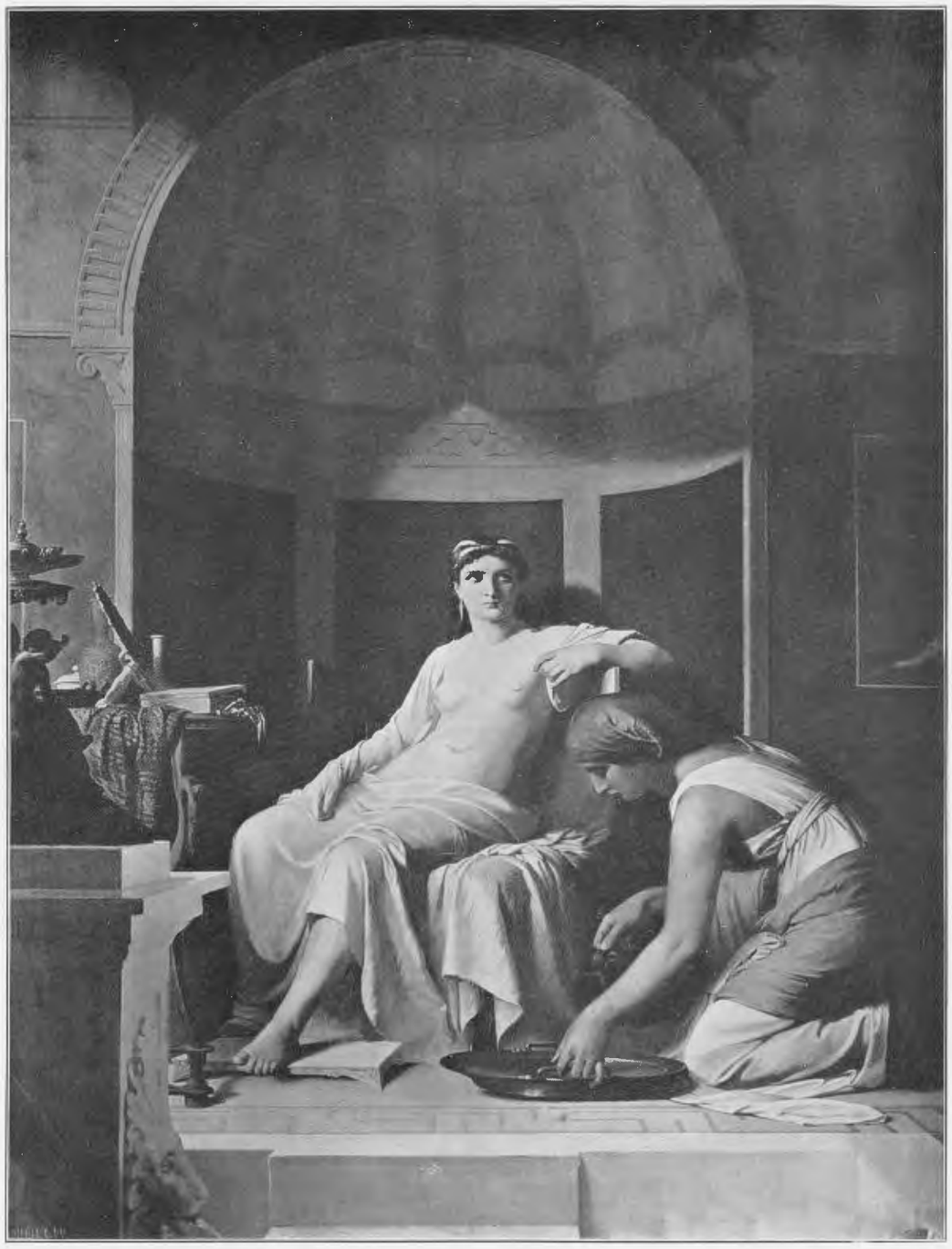

N° 3

N° 4

N° 5

N° 6

N° 7

N.° 8

N° 9

N° 10

N° 12

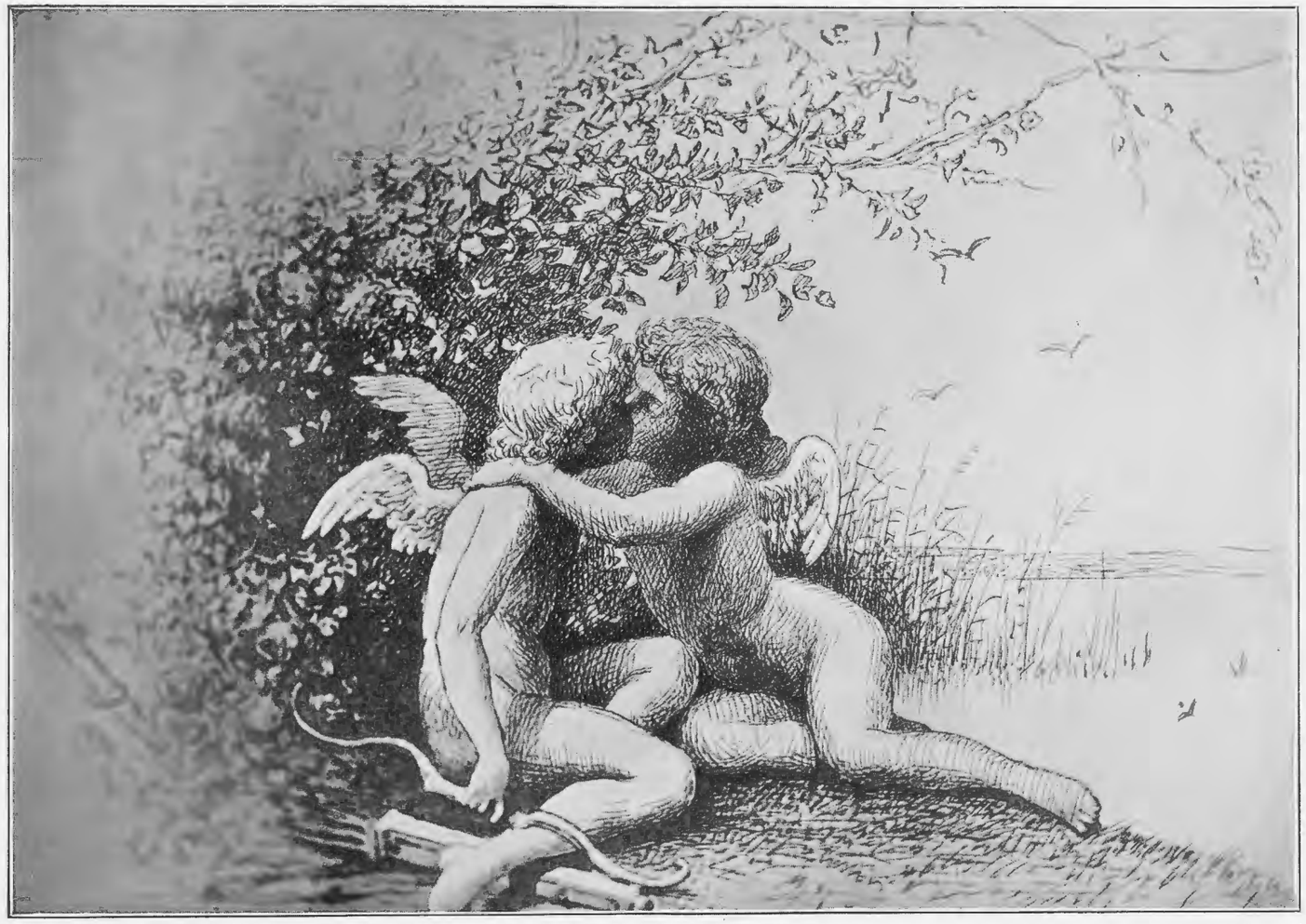

N° 13

N° 14

N° 15

N° 16

N° 17.

N° 18

N° 19

N° 20

N° 21

N° 22

N° 23

N° 24

N° 25

N° 26

N° 27

N° 28

N° 29

N° 30

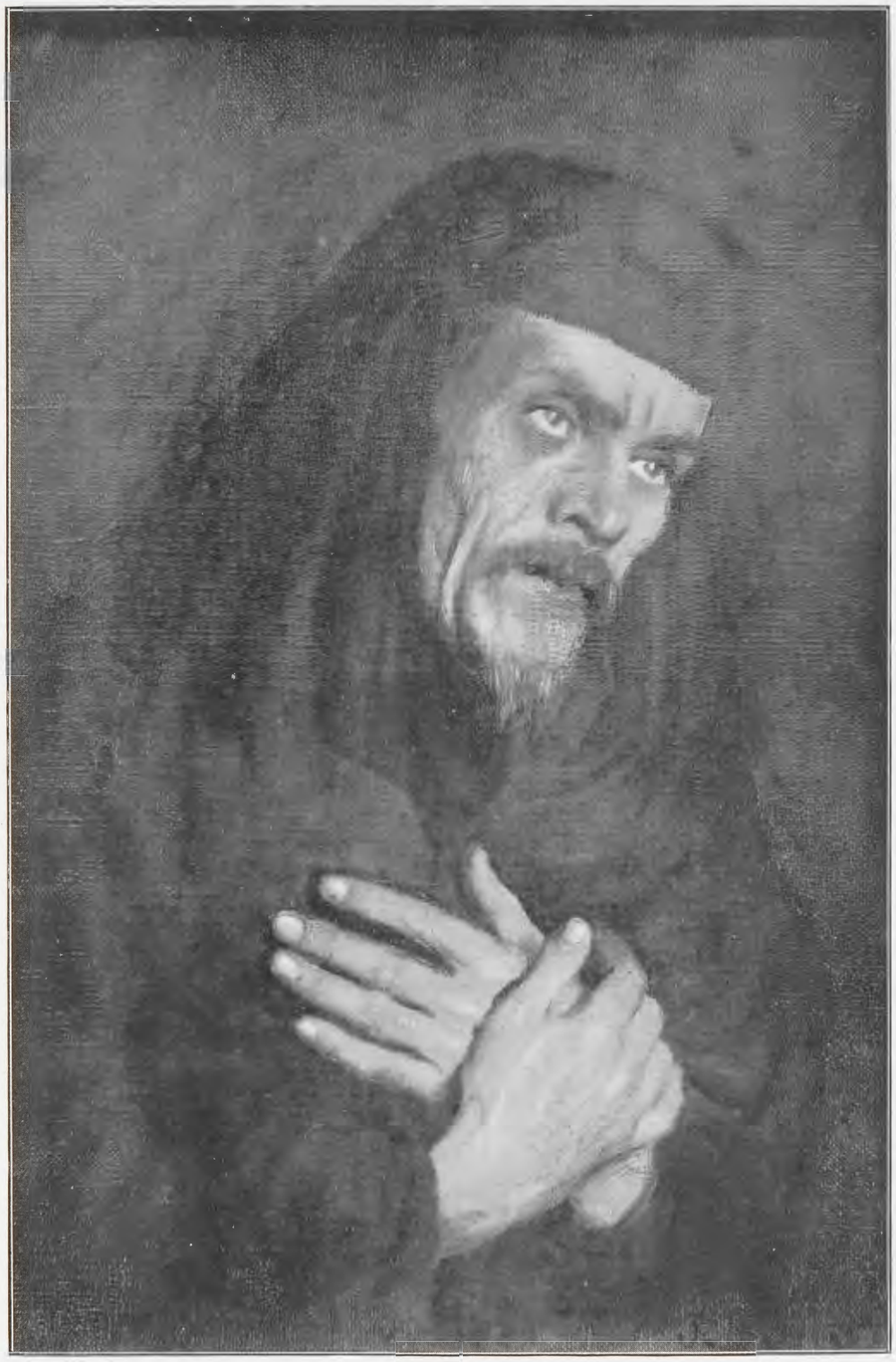

N° 31

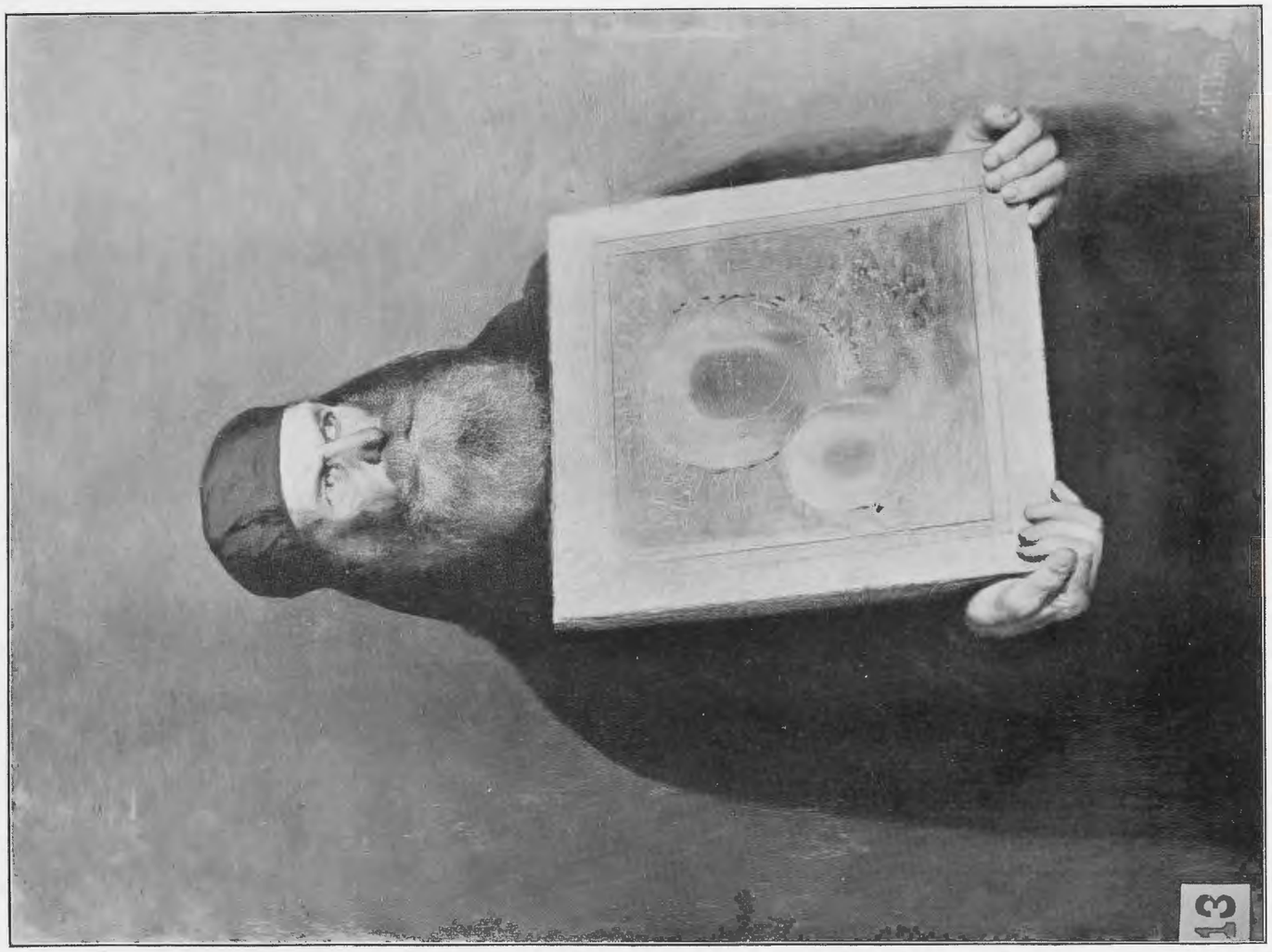
13

N° 33

N° 34

N° 36

N° 37

N° 38

N° 39

N° 40

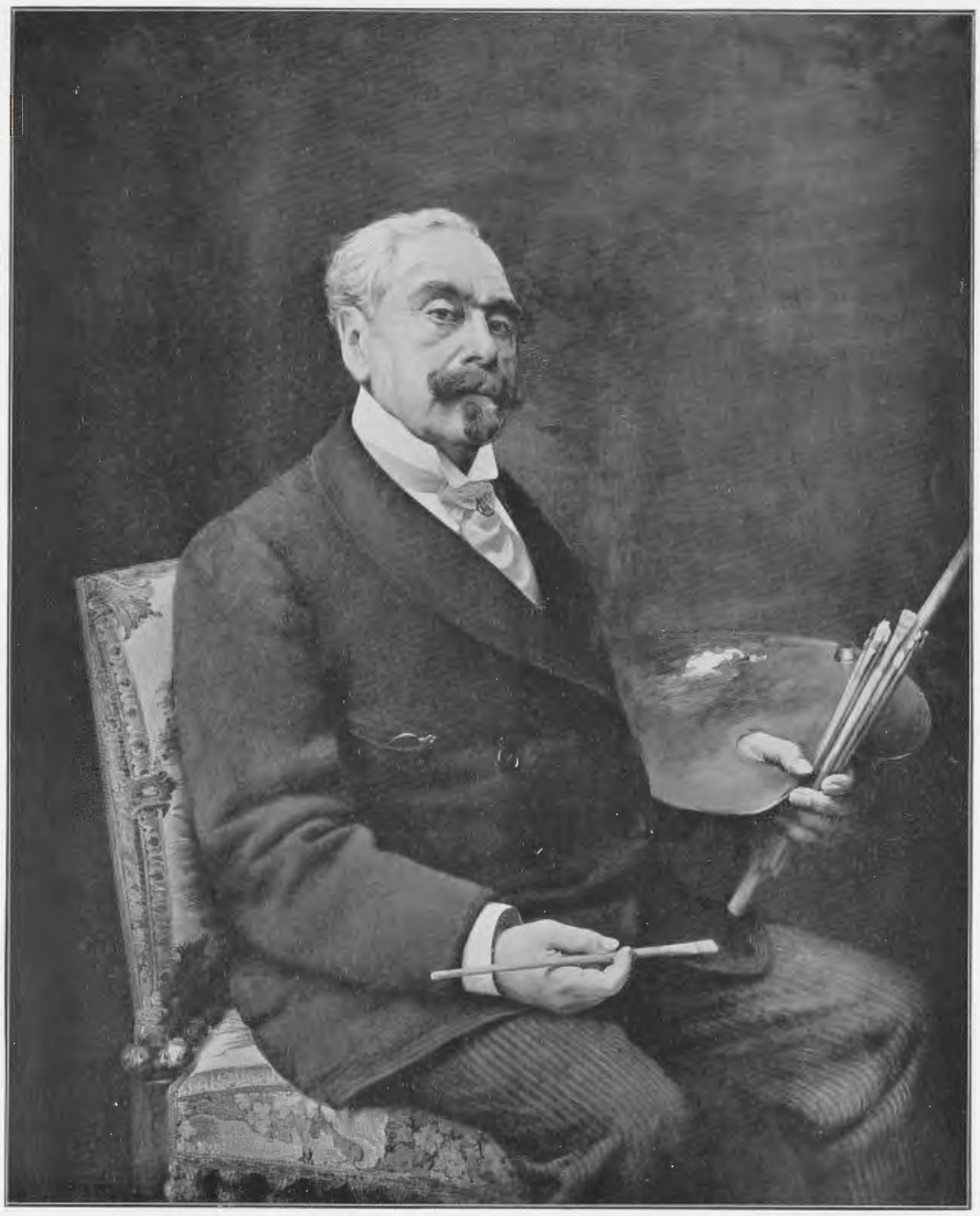

N° 41

N° 42

N° 43

N° 44

N° 48

Spis reprodukcji z obrazów J. BOŃCZY-TOMASZEWSKIEGO.

1 *Judasz wyrzuca pieniądze wzięte za zdradę.*— Wielki medal srebrny w Petersburskiej akademji 1860 r.

2 *Chrystus dziecięciem dysputujący z teologami w świątyni.* — Medal złoty w Petersburskiej Akademji 1861 r.

3 *Rzymianka w kąpieli.*—Paryski Salon 1867 r. — Nabyty przez p. Haritoff w Paryżu.

4 *Hipolit syn Tezeusza.* (Fedra Rasina) — Paryski salon 1870 r. —Sprzedany w Paryżu.

5 *Venus i Amor.*— Sprzedany w Hotel Drouot w Paryżu w 1870 r. —Powtórzenie, znalazło nabywcę w Petersburgu w 1872 r.

6 *Wjazd Ludwika XI do Paryża.* (Fontanna Duponceau) Paryski Salon 1871 r. — Nabyty przez J. C. W. Wielkiego Księcia Mikołaja Konstantynowicza.

7 *Porwanie Europy przez Jowisza.* — Wystawiony w Paryskim Salonie — Sprzedany p. Klapkinowi profesorowi petersburskiego uniwersytetu.

8 *Rosa.* Obraz alegoryczny.—Paryski Salon 1873 r.

9 *Ewa.*

10 *Świętoszek* Moliera.—Znajduje się w Galerji Obrazów Sołdatienkowa w Moskwie.

11 *Karnawał w Petersburgu.*—Nabyty przez p. Marksa wydawcę czasopisma „Niwa“ w Petersburgu.

12 *Piotr Wielki w Paryżu w 1717 r.* „Wobec pomnika Kardynała de Richelieu“, Cesarz wyrzekł te słowa: „Wielki człowieku, gdybyś żył, dałbym Ci połowę mojego państwa, abyś mię nauczył rządzić tem coby mi pozostało!“ Na obrazie obok Cesarza znajdują się: po lewej stronie jego, adjutant Łagurzyński, sekretarz Makarow, baron Szafirow, książe Kurakin, — nieco w głębi: kanclerz d'Aguesseau, rzeźbiarz Coyzevox, marszałek Lesdiguieres (w niebieskim mundurze), wielki mistrz ceremonji margrabia de Dreux i marszałek Villeroi. Z lewej strony obrazu, widać w głębi: margrabiego d'Argenson, marszałka de Villars. Na pierwszym planie: Boursier, doktor Sorbony i autor projektu połączenia kościoła zachodniego ze wschodnim, arcybiskup Dubois, książe de Saint-Simon, de Noailles, Duguay—Trouin, Fontenelle i hrabia Tołstoj.

13 *Dwa Amorki* — (Wiosna) — rysunek piórkowy. Własność p. baronowej Pahlen w Petersburgu.

14 *Przed głównem wejściem do „Notre—Dame“ w Paryżu.* (Wyklęcie Napoleona I w 1810 r.) Przy końcu 1809 r. została wysłana z Rzymu w wielkim sekrecie, bulla papieska, do wikarjusza Kapituły archideecezji paryzkiej. Trzymano ją w zamknięciu przez rok cały, w końcu postanowiono wydrukować tajemnie, i przybić na drzwiach kościoła Notre-Dame (grudzień 1810 r.) — w obecności kilku Kanoników, na których dyskrecję można było liczyć.
(Emile Marco de Saint-Hilaire: „Napoléon, journal anecdotique et biographique de l'Empire et de la Grande-Armée“— str. 110).

15 *Panna J. A. w stroju meksykańskim.*

16 *Bachantka i Amor.*

17 *Model en plain-air.*

18 *Kobieta z maską.*

19 *Sen jednej nocy* (Ondyny).

20 *Strażnik leśny.*—(Motyw z Rossji).

21 *Główka młodego dziewczęcia.* — W pozie leżącej i uśmiechniętej (panna G. J.)

22 *Młoda dziewczyna* w półfigurze (p. G. H.)—oba te obr. nab. przez jen. Żukowskiego w Pet.

23 *Studjum głowy,* leżącej na czerwonem tle.

24 *Studjum głowy.* — Młoda dziewczyna o typie słowiańskim.

25 *Panna S. T.* W słomkowym kapeluszu z piórami.
26 *Panna O. J.*
27 *Młody człowiek.* — Typ rosyjski.
28 *Studjum głowy żyda.*
29 *Studjum do głowy Iwana Groźnego.*
30 *Młody Maurytańczyk.*—Własność p. Terk w Petersburgu.
31 *Mnich.*
32 *Stary zakonnik ze świętym obrazem.*
33 *Maurytanka z Algieru.*
34 *Dziewczynka z kotkiem.*
35 *Młoda panienka z psami.*
36 *Dwie kąpiące się kobiety.*
37 *Konik polny.*
38 *Kobieta śpiąca.*
39 *Portret pani Z.*—oryginał portretu w Petersburgu.
40 *Portret pani T. B.*
41 *Autoportret malarza.*
42 *Iwan Groźny przyjmuje poselstwo bojarów i duchowieństwa Moskiewskiego.* — 3 grudnia 1564 r. Iwan Groźny, rozgniewany, opuścił Moskwę i udał się do swojej rezydencji w Aleksandrowie. Otoczenie jego stanowili: dwóch synów: Iwan i Teodor, Aleksy Basmanow z synem, Michał Sałtyków, Atanazy Wjaziemski, Iwan Czebotow, Maluta Skuratow, Bazyli Griaznoj, archimandryta Czudowskiego klasztoru, Lewy, oraz lekarz Bomeli. Bojąc się rozruchów patriarcha Atanazy, wysłał do Cara poselstwo wybrane z bojarów i duchowieńswa, — wśród którego znajdowali się: arcybiskup Pimen, Iwan Bielski, Iwan Mścisławski, Prozorowski i inni, aby uprosić Cara o powrót do stolicy. Po długiem wzdraganiu się, zgodził się nareszcie, ale powrót jego zapisał się w dziejach strasznemi okrucieństwami.
43 *Zjazd na polowanie.* — Ranek jesienny na tle pejzażu rosyjskiego.
44 *Na stanowisku.* — Charty angielskie.
45 *Szkic do obrazu „Ruleta".*
46 *Ruleta w Monte Carlo.* — Rysunek na płótnie, przygotowany do obrazu.
47 *Schody w Monte Carlo.*
48 *Zamek w Nice Beauretes.*

Wyjaśnienie:

Kilka fotografji z obrazów niemogły dotychczas wejść w skład Albumu, skutkiem braku adresów obecnych ich właścicieli.

Oto spis brakujących dzieł:

1 *Obraz rodzajowy.* Dama w sukni atłasowej, czarnej, sprzedany w Petersburgu p. Negri.
2 Epizod z *„Chrztu ludu rosyjskiego"* za czasów panowania Włodzimierza Świętego. — Postacie wielkości naturalnej. (Obraz ten został sprzedany p. Petitpas handlarzowi obrazów—Paryż—Quai Voltaire niedaleko ulicy des Saint-Péres — w 1872 r.) Z tegoż obrazu duży rysunek ołówkowy, był ofiarowany w 1873 r. profesorowi Desmarres (ojcu) okuliście w Paryżu.
3 *Aria Marcella.* Treść zaczerpnięta z powieści Teofila Gauthier. Wystawiony pierwiastkowo w Paryżu w 1865, r. następnie w 1866 w Lille—sprzedany w temże mieście.
4 *Młoda Normandka.* — Sprzedany profesorowi Ajwazowskiemu w Teodozji w Krymie — słynnemu maryniście.
5 *Lichwiarz.* Sprzedany w Moskwie p. Stachowu.
6 *Mimi Pinson.* — Sprzedany w Paryżu. — Powtórzenie samej tylko głowy, nabył pułkownik Niecwietajew w Petersburgu.
7 *Ofiara bogom domowym.* — Wystawiony w Paryskim Salonie 1871 r. — tamże został sprzedany.
8 *Kościół w Amboise.* — Sprzedany w Paryżu p. Bonadier.
9 i 10 *Główki kobiece.* — Sprzedane w New-Jorku, jedna p. Warrin, druga pani Keanochan.
11 *Młoda Modelka,* patrzy się przez okno pracowni malarskiej. — Sprzedany w Kijowie p. Kibalczycowi
12 *Głowa młodej dziewczyny.* Nabyta w Petersburgu przez p. Isiejewa. i. t d.

(UNIVERSITY OF MICHIGAN)

III MM 1767